

Kako je s civiliziranostjo slovenskega prostora, še bolje povedano, kako je s politično in pravno kulturo pri nas, se bo pokazalo potem, ko bo Slovenija, če bo, pridobila takšno stopnjo svoje samostojnosti, da bo lahko o svoji usodi vsaj v načelu odločala sama, brez zunanjih pritiskov, ki bi vplivali na »psihično razpoloženje naroda in na njegovo nacionalno občutljivost«. Potem se bo pokazalo, ali novi nosilci oblasti in politične moči zmorejo preseči kriterije lastnih koristi in politične oportuniteti in se lotiti zelo zahtevne naloge, ki se ji pravi uresničevanje načel in pravil demokratične pravne države. Tedaj se bo pokazalo, ali oblast za svojo ohranitev nemara celo potrebuje nenehno razpihovanje občutka ogroženosti pri prebivalstvu tudi takrat, kadar za kaj takšnega ni razlogov. Če bi se hoteli kaj naučiti iz izkušenj, bi lahko vedeli, da je bil prejšnjim oblastnikom dobrodošel kakšen notranji ali zunanji sovražnik, brž ko so začutili, da izgubljajo zaupanje in podporo prebivalcev.

Sicer pa bi zahteval vsak od uporabljenih pojmov v besedni zvezi demokratična pravna država, posebno in obsežno obrazložitev in razpravo. Ni namreč demokratična kaka država samo zato, ker imajo večino v parlamentu politične stranke, ki so po imenu demokratične. Daleč je od demokratične pravne države tista oblast, ki jo pri oblikovanju in uporabi prava vodi načelo politične ali gospodarske koristnosti zase in za svoje privržence, namesto da bi jo vodil kriterij koristnosti za slovenski narod in državljane Slovenije, zlasti pa načela varstva človekovih pravic in temeljnih svoboščin, varstva vseh manjšin in kar je še podobnih načel iz arzenala sodobne demokratične, libertarne pravne države.

Sodobna demokracija ni samo vladavina večine, je predvsem toleranca in občutljivost za človekove pravice, zlasti pa upoštevanje vseh in vsakršnih manjšin. Demokracija v politiki ni brezobzirno in brezkompromisno uveljavljanje volje večine in njenega glasovalnega stroja, marveč je rezultat spoznanja in priznanja legitimnosti interesov vseh ljudi kot posameznikov in kot pripadnikov nevečinskih skupin prebivalstva. Je dejavno priznanje mednarodno pravno razglašene človekove pravice, da sodeluje pri upravljanju javnih zadev (21. člen Splošne deklaracije o človekovih pravicah OZN in tč. a 25. člena Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah).

Dr. Drago
Čepar,
znanstveni
delavec

Nekaj misli o pomenu obveznih izbirnih vsebin za Slovence

Vprašanje: *Vojna je za nami. Ne glede na mednarodno priznanje, do katerega bo ali ne bo prišlo v bližnji prihodnosti, že začinjamo živeti kot neodvisna država na vseh področjih. Temeljno vprašanje za prihodnost je gospodarstvo. Učinkovito gospodarjenje v prihodnosti pa je najtesneje povezano z ustreznim ali neustreznim šolskim in izobraževalnim sistemom. Kljub kritiki, ki zmerom leti na račun šolstva,*

se tudi na tem področju vendarle nekaj dogaja. Pri tem imam v mislih obvezne izbirne vsebine v srednjih šolah, pri snovanju katerih ste tudi Vi

sodelovali, in pomenijo – vsaj tako se nam zdi – največjo novost v prenovljenem srednjem šolstvu. Ali lahko kaj več poveste o tem?

*

1. *Uvod.* Vesel sem, da sem gost vaše revije in se Vam prav lepo zahvaljujem za povabilo k sodelovanju.

Ko se je Strokovni svet Republike Slovenije za vzgojo in izobraževanje odločil za uvedbo obveznih izbirnih vsebin v šolskem letu 1990/91 v gimnazijo, v šolskem letu 1991/92 pa še v vse druge srednje šole, ga je pri tem vodila skrb za dolgoročno narodovo preživetje. Ta skrb je tesno povezana s prizadevanji za dejansko osamosvojitvev. Da bi preživeli kot narod, moramo ohraniti in razvijati kulturo in druge razsežnosti duha – ostati in še bolj postati narod, obenem pa biti gospodarsko uspešni – preživeti. *Ohraniti moramo narodovo energijo doma* in z njo *smotrno gospodariti*. Zgodovina in nove izkušnje nas učijo, da moramo na ravni posameznika in na ravni naroda iz duhovne zakladnice južnih sosedov vzeti vsaj modrost, ki nam jo je priporočil že Cankar »*Uzdaj se use i u svoje kljuse*«. Obvezne izbirne vsebine omogočajo srednji šoli, da mlade lažje in učinkoviteje spodbuja v omenjenih smereh. Oglejmo si podrobneje, kaj novost predstavlja, zakaj jo uvajamo in kako!

2. *Kaj?* Srednješolski programi predvidevajo v vsakem letniku, razen zadnjega, 96 šolskih ur za obvezne izbirne vsebine, v zadnjem letniku pa 32 ur. Te vsebine so izbirne, ker učenec sam izbira izobraževalne programe iz Kataloga zunanjih ponudnikov, ki ga na osnovi razpisa pripravi Zavod R Slovenije za šolstvo in šport in iz ponudbe matične šole. V Katalogu so programi izvenšolskih izvajalcev (podjetja, fakultete, instituti . . .) in drugih šol. Vsebine so obvezne, ker dijak mora izbrati 96 (32) ur programov letno. Za vsak oddelek šola določi tri tedne, ki so namenjeni samo tem vsebinam – drugih »rednih« predmetov v tem času ni.

3. *Zakaj?*

3.1. *Zadržati mlade v Sloveniji.* V prihodnjih desetletjih bo Sloveniji in sosednjim deželam močno primanjkovalo mladih ljudi, ki bodo sposobni in voljni delati. V Nemčiji se bo na primer dotok mladih iskalcev zaposlitve od leta 1985 do leta 2000 zmanjšal za 38% v Italiji pa za 32%. V Sloveniji je bilo leta 1980 število rojstev še 30% večje kot deset let pozneje, vendar tudi tedaj ni zadoščalo za enostavno obnavljanje prebivalstva. Podobno se dogaja sosednjim narodom, od katerih smo bili vajeni dobivati mlade ljudi. Ti podatki napovedujejo trd boj za vsakega mladega človeka, kajti pomanjkanje mlade, domače delovne sile bo ena največjih cokol gospodarskemu razvoju in napredku razvitih dežel. Tekma za ljudi bo trša in odločilnejša za narodni obstoj in gospodarski razvoj kot pa tekma za surovine in energijo. Neuspeh v tej tekmi utegne biti usoden za Slovence še posebej zaradi naše maloštevilnosti. Razvite države različno vabijo mlade iz drugih dežel, tudi naše, in to že v srednji šoli. Znižanje življenjske ravni, ki ga prinaša zadnja vojna, povečuje možnost izseljevanja. Odliv mladih, sposobnih ljudi iz Slovenije lahko zmanjšamo, če skušamo vsakemu dati možnost, da doma najde svoj prostor pod soncem. Da se že v srednji šoli poveže s podjetjem, katerega dejavnost ga zanima; seznanj s študijem na različnih fakultetah; preizkusi v različnih dejavnostih, športih, obrteh, znanjih, za katere ima nagnjenje in ki mu bodo morda po zaključeni šoli pomagala najti zaposlitev

ali ustvariti lastno podjetje. Izbirne vsebine dajejo možnost, da njihovi ponudniki, podjetja, šole, fakultete itd., nagovorijo dijake, navežejo z njimi stike in s tem povečajo možnost, da bodo po šoli ostali doma.

3.2. *Smotrno gospodarjenje s talenti.* Morda si kak narod lahko privoščiti, da izmed svojih otrok izbira samo najbolj nadarjene in se potem tem posveča, drugim pa ne. Mi pa ne smemo nikogar izgubiti. Naše izhodišče mora biti, da je vsak otrok (človek) za nekaj najbolj nadarjen. Naloga otroka, staršev in vzgojiteljev je odkriti to področje in zagotoviti možnosti, da ga otrok razvija. Ker pa je teh področij toliko kot otrok, teh možnosti ne morejo dobiti v okviru opredeljenih šolskih učnih programov. Treba je pritegniti čimveč zunanjih ponudnikov, da je možnosti več in se lahko hitro dopolnjujejo. Mlade spodbujajmo, da preizkušajo in preverjajo svoje sposobnosti in nagnjenje na več področjih. Tako lažje spoznajo, kje bodo uspešni, kaj jih veseli in zanima, za kateri poklic naj se odločijo. Marsikomu bo prihranjeno leto, ki bi ga izgubil z napačno izbiro fakultete ali poklica. Lahko se seznanijo z aktualnimi vsebinami, ki se spreminjajo hitreje, kot se morejo šolski programi. Posameznik pa se seznaniti tudi z vsebinami, ki so zaradi njegove enkratnosti zanj zelo primerne in pomembne, za njegove – drugačne – sošolce pa ne.

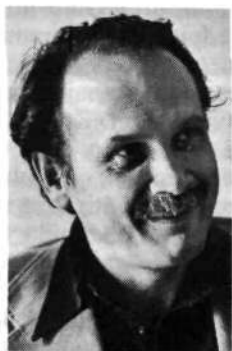
3.3 *Odgovornost za lastno osebno življenjsko in poklicno pot.* V preteklosti smo živeli z modelom: »če grem s sedmimi leti v osnovno šolo in se dvanajst ali šestnajst let pridno učim po predpisanih programih, sem si zagotovil zaposlitev do upokojitve. Ta model ne velja več. Danes zelo malo vem, kakšen bo danes izbran poklic čez deset ali petnajst let, ko bom končal šolo, in kakšne bodo možnosti zaposlitve v njem. Znanje, potrebno za opravljanje posameznih poklicev, se zaradi vedno hitrejšega tehničnega napredka zelo hitro spreminja. Pred dvaindvajsetimi leti je Robert Cavett zapisal, da se mora človek v povprečju na novo priučiti štirikrat v življenju. Danes še večkrat. Do leta 1900 se je celotno znanje podvojilo v sto letih, konec 2. svetovne vojne v petindvajsetih letih, pred dvajsetimi leti v petih letih, danes še v krajšem času. Hitro se spreminjajo tudi možnosti zaposlitve v posameznih poklicih. Ne šola ne oblast ne moreta zagotoviti določenega dela čez štiri, še manj čez osem let. To je odgovornost posameznika. Zato je treba mlade spodbujati (prisiliti), da gledajo okrog, zaznavajo spremembe v okolju, nove možnosti in v skladu s tem vsako leto sami izberejo, v kakšno izobraževanje bodo vložili vsaj pet do deset odstotkov svojega časa. Ko se mora učenec sam odločati, kaj se bo učil, sprejema, doživlja in uresničuje lastno osebno odgovornost za načrtovanje svoje življenjske poklicne poti. Doživlja jo kot stalno odgovornost in nalogo v smislu Vodnikove spodbude: *Išče te sreča, um ti je dan, našel jo boš, ak' nisi zaspan.*

4. *Kako?* Delovna skupina Strokovnega sveta je doslej pripravila dva Kataloga s skupno 292 programi. Spodbujali smo možne predlagatelje, naj prijavijo čim več kakovostnih programov, da bi imeli učenci po vsej Sloveniji čim večjo izbiro. Izbira še ni dovolj pestra. Treba bo spodbuditi šole, fakultete, podjetja in druge, da seznanjanje s svojimi dejavnostmi ponudijo dijakom v obliki učnih programov, in poskrbeti, da bodo dijaki z vseh območij Slovenije imeli dovolj možnosti. Financiranje je urejeno tako, da za vsako uro programa za vsakega učenca dobi izvajalec 9,5 dinarjev od šole, ki je učenca poslala. To je en del zneska, ki ga šole redno dobivajo za izvajanje teh vsebin. Drugi del ostane šoli za organiziranje udeležbe dijakov in stike z izvajalci. Če 9,5 din ni dovolj, razliko krije učenec oziroma starši.

Tako so starši poleg možnosti sofinansiranja šolskega programa, ki so jo že doslej imeli, dobili še možnost neposrednega vpliva na namensko usmerjanje svojega denarnega prispevka. Da bi novost uspešno uvedli, bi morali obvezne izbirne vsebine finančno vsaj toliko vrednotiti kot ostali del programa. Dobro bi bilo najti tako izplačevanje, ki ne bi obremenjevalo šol s tem administrativnim delom.

5. *Zaključek.* Novorojenček mora shoditi. V začetku bo pri pojasnjevanju vsebin, vzpostavljanju stikov in graditvi zaupanja potrebno nekaj dobre volje. Tu bodo šolam prav prišle izkušnje z organizacijo obvezne delovne prakse. Da bo novost dosegla svoj namen, moramo vsi vložiti svojo energijo, ustvarjalnost in dobronamerno sodelovanje. Pri tem ima vsak svoje poslanstvo. Morebitni izvajalci naj z novimi programi obogatijo izbiro; profesorji in organizatorji na šolah naj v skladu z navodili dijake seznanijo s Katalogom, jim omogočijo izbiro in pri tem pomagajo z nasveti; dijaki in starši naj možnost izbire izkoristijo in ji posvetijo dovolj časa.

Ljubljana, 29. julij 1991

Dr. Matjaž
Kmecl,
pisatelj

Brez vrhunskih kulturnih projektov ne bo šlo

Vprašanje: Vsi vemo, da so na poti k neodvisnosti tudi težave. V kulturi pa ugotavljamo, da so težave že od prej, pa vendar: s kakšnimi, predvidevaš, se bomo spopadali poslej? Kako bomo kot majhen narod uveljavljali svojo podobo, tudi svojo kulturno identiteto, v Evropi, ki nima mnogo smisla ne za programirano kulturo, ne za posebno negovanje nacionalne identitete? Kako vidiš naš kulturni jutri ob spremenjenih

ali vsaj spreminjajočih se razmerah? Nam je potrebna kakšna posebna kulturna politika?

*

Kakršnokoli že bo prihodnja Slovenija, bo ostala telesno majhna in zato z vseh strani toliko bolj ranljiva. Bojazen, da bo odprtost v svet prinesla tudi izpostavitve tujemu oziroma mednarodnemu kapitalu in s tem povsem novo nevarnost slovenske kulturne denacionalizacije, je bila v javnosti že izrečena. Najbrž ne bi šlo za trdo agresivnost, kakršno poznamo iz mladonacionalne in militantne Evrope zadnjih dvesto let; prej bi šlo za nekakšno blago, mehko varianto, ki bi ne opozarjala nase in svoje namene z bojevitimi gesli, ki pa bi zaradi velikih tehnoloških in kapitalskih sistemov samodejno stremela v vsakršna poenotenja – najprej jezikovna, potem kriterialna in vsa druga. Zadeva bi se zdela zelo racionalna, logična, nenasilna, zato bi še posebej praktičnim in razumnim Slovincem bolj ali manj ugajala. Prastari slovenski smisel za prilagajanje in mimikrijo, o čemer sem že večkrat pisal, bi pri tem opravil svoje, prav tako majhnostni defetizem – in